

Medborgarna och EU-informationen
En studie av inställning, aktivitet
och kunskap hos svenska folket inför
folkomröstningen 1994

ARBETSRAPPORT NR 69

Bertil Flodin

ISSN 1101-4679

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord

1 Inledning	1
2 Medborgarnas utgångsläge och inställning	4
3 Var sökte medborgarna information?	10
4 Medborgarnas kunskaper om EU	15
5 Den aktiva medborgaren	19
6 Diskussion	24
7 Sammanfattning	26

Referenser

Bilagor

FÖRORD

Det svenska folket stod hösten 1994 inför en svår uppgift: att besluta om ett svenskt medlemskap i EU. För att kunna ta ställning måste medborgarna söka information, värdera informationen och nå kunskap. Det är medborgarnas inställning till denna uppgift samt hur de löste den som står i centrum för denna rapport.

Min ambition har varit att ge en komprimerad bild. Det innebär bl a att jag förutsätter att bakgrunden till folkomröstningen är känd. Det innebär vidare att endast ett begränsat antal tabeller presenteras i löpande text. Övriga tabeller återfinns i en särskild bilaga.

Denna studie har genomförts med hjälp av finansiellt stöd från Forskningsrådsnämnden. Ett stort tack till Mia Holmgren som skärskådat manuskriptet till denna rapport och gjort avgörande insatser vid redigeringen av slutversionen.

1 INLEDNING

Folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EU ställde det svenska folket inför en till synes gigantisk uppgift: att samla in, systematisera, bedöma och värdera en mängd information inför sitt ställningstagande den 13 november 1994.

Det fanns många intressenter och aktörer som gärna försåg medborgarna med information. Under lång tid före folkomröstningen kunde man ta del av ja- och nejsidans kampanjmaterial, delta i studiecirklar, besöka utställningar, gå på debatter mm. Regering och riksdag inrättade ett särskilt sekretariat för europainformation i UD. Ett mycket stort antal föreningar och organisationer lyfte fram olika aspekter som man bedömde som särskilt viktiga för de röstande att ha kunskap om vid valtillfället.

Även medierna bidrog i hög grad till att det samlade informationsutbudet fick en närmast oöverskådligt stor omfattning. Förutom traditionella medier som TV, radio och tidningar, så gjordes även försök att förmedla information om EU via databaserade söksystem.

Frågan om ett svenskt medlemskap hade en nära nog obegränsat stor informationsbredd och ett avsevärt informationsdjup. EU-frågan var mycket komplex och svårtolkad. Den var inte möjlig att pröva i mindre skala och det var svårt att bedöma konsekvenserna på sikt av ett givet beslut. Den information som förmedlades varierade från enkla A4-blad som på två sidor försökte förklara t ex EU:s jordbrukspolitik till faktaböcker som nära nog krävde specialutbildning för att medborgarna helt skulle kunna tillgodogöra sig innehållet.

Folkomröstningen var inte det enda som ägde rum hösten 1994. Riksdagsvalet och Estonia-katastrofen var två händelser som påverkade nationen i sin helhet. Dessutom fanns det för varje enskild person naturligtvis en rad händelser och skeenden i hans/hennes närhet som konkurrerade om uppmärksamheten tillsammans med det aldrig sinande flödet av internationella nyheter.

Hur agerar den enskilda människan i en sådan situation? Hur ser hon på behovet av information? Var hämtar hon information? Hur bedömer hon olika källors neutralitet? Vilka faktorer är det som avgör om medborgaren är aktiv eller passiv i sina ansträngningar att skapa ett tillfredsställande beslutsunderlag inför folkomröstningen?

Det är om individens sätt att samla in, värdera, bedöma och tillägna sig information om EU som denna studie skall handla. Syftet är att beskriva och analysera medborgarnas informationsmässiga utgångsläge, deras insamling av information samt deras kunskaper om EU i oktober 1994 inför folkomröstningen om ett svenskt medlemskap i EU.

Det jag intresserar mig för är inte hur olika sändare försökte nå ut eller hur det allmänna opinionsläget såg ut vid en viss tidpunkt utan det är att försöka fånga hur medborgarna agerade när det gällde att erhålla en tillfredsställande information och kunskap inför folkomröstningen. Det är följande frågeställningar som skall belysas: Vilket var medborgarnas

utgångsläge? Var sökte medborgarna information? Vad visste medborgarna om EU? Hur aktiva var medborgarna i sitt informationsarbete?

Vilket var medborgarnas utgångsläge?

Hur såg det ut oktober 1994? Ansåg medborgarna att de hade en klar uppfattning? Ansåg de att frågan var viktig för egen del och för Sveriges framtid? Och tyckte medborgarna att de visste tillräckligt redan en månad före folkomröstningen? Var EU-frågan lätt eller svår att förstå?

Hur såg medborgarna på sin uppgift att samla in information? Ansåg de att det behövdes en omfattande informationsinsamling? Tyckte de att det var svårt att få tag på riktig information? Det kanske till och med saknades väsentlig information?

Ansåg medborgarna att deras ställningstagande kunde och skulle grundas enbart på rationella överväganden eller förde man in emotionella och principiella aspekter? Fanns det, enligt medborgarna, risk för att mängden information blev för stor?

Svaren på dessa frågor liksom på de följande kommer knappast att se likadana ut för alla svenska medborgare. Tidigare forskning har kunnat påvisa skillnader mellan olika grupper. I denna studie är det framför allt två jämförelser som skall göras: Med tanke på utbudet av information och på komplexiteten i olika sakfrågor är det särskilt intressant att studera om sökning av information och kunskap skiljer sig åt mellan personer med varierande grad av utbildning.

I ett försök att sammanfatta den internationella forskningen kring kunskapsklyftor de senaste 25 åren pekar Viswanath och Finnegan på följande: Utbildning förefaller ha större inflytande när det gäller djupkunskap och komplex kunskap. Mediernas roll är oklar, studier ger motsägelsefulla resultat. De lågutbildade tenderar att föredra att få sina nyheter från TV hellre än från andra källor. Tryckta medier har starkare relation till förvärvad kunskap än etermedier. Enligt flera studier väger motivation och egenskaper i den specifika situationen tyngre än de traditionella socioekonomiska variablerna, varav utbildning är en (Viswanath och Finnegan, 1996). Dessa internationella resultat kommer fortlöpande att relateras till den svenska situationen i oktober 1994. Jag skall också speciellt notera vilka skillnader som finns mellan personer som är positiva respektive negativa till ett svenskt medlemskap.

Var sökte medborgarna information?

I oktober 1994 fanns det information tillgängligt överallt och i många former. Medborgarna hade vidsträckt möjligheter att skraddarsy sin informationssökning efter egna preferenser och resurser. Hur gjorde de? Vilka källor var det som medborgarna vände sig till? Gick de till de traditionella medierna eller fick modern informationsteknologi sitt genombrott? Valde de att förlita sig på en enstaka källa eller sökte de mer vidsträckt? Godtog de kampanjerna för respektive mot ett medlemskap som källor till information? Fanns det en övre gräns för hur mycket tid och kraft man var beredd att ägna åt EU-informationen?

Vad visste medborgarna om EU?

Man skulle kunna förvänta sig att alla medborgare, oberoende av om de har hög eller låg utbildning, om de är för eller emot ett EU-medlemskap, är kvinna eller man, såg till att vissa baskunskaper om EU var insamlade. Att veta vilket som är EU:s högsta beslutande organ eller hur många länder som är medlem i EU kan ses som exempel på sådana baskunskaper.

Hur aktiva var medborgarna ?

När medborgarna i oktober 1994 stod inför den svåra uppgiften att med begränsad tid och i konkurrens med andra uppgifter samla in, bedöma och värdera information som underlag för sitt beslut, så tacklade de säkert denna uppgift på olika sätt. Det fanns dom som valde att vara relativt passiva, medan andra ägnade stor tid och energi åt att söka information. I slutet på denna studie skall ett försök göras att förklara graden av aktivitet hos medborgarna i deras informationssökning.

Detta görs utifrån en teori av Grunig (Grunig och Hunt, 1984). Teorin hävdar att tre aspekter kan förklara individers val av informationsstrategi: medvetenhet om problem, medvetenhet om begränsningar samt grad av involvering (se kapitel 5).

Frågeställningarna ovan besvaras med hjälp av en SIFO-undersökning, ursprungligen beställd av Sekretariatet för Europainformation i UD. Undersökningen genomfördes 10-16 oktober 1994. Män och kvinnor, 16 år och äldre, i hela landet intervjuades per telefon. Urvalet är slumpmässigt i alla steg och riksomfattande. Om rätt person i hushållet ej anträffats har han eller hon ersatts av annan intervjuperson (SIFO, 1994).

I det första steget är urvalet framtaget genom SIFOs urvalsprogram för telefonundersökningar. I det andra steget väljs enligt en slumptabell den person i hushållet som skall intervjuas. Om den personen inte är hemma väljs i första hand annan intervjuperson i hushållet enligt slump Tabellen; i andra hand person i annat hushåll. För en utförligare beskrivning se bilaga 2.

För att anpassa studien till förhållandena vid folkomröstningen har det slutliga urvalet för denna rapport utgjorts av svenska medborgare 18 år och äldre (955 personer). Undersökningen bestod av 41 frågor som inneslöt frågeställningarna ovan samt insamling av uppgifter bl a om de svarandes kön, ålder, utbildning samt preferens för EU-medlemskap.

Efter denna inledande beskrivning följer tre kapitel som i tur och ordning beskriver medborgarnas utgångsläge, deras sökning av information samt deras kunskaper om EU. Det därefter följande kapitlet presenterar en förklaringsmodell över medborgarnas grad av aktivitet i sitt informationsarbete. Studien avslutas med en diskussion och en sammanfattning.

2 MEDBORGARNAS UTGÅNGSLÄGE OCH INSTÄLLNING

I oktober 1994 stegrades intresset för den kommande folkomröstningen. Valet i september var lagt till handlingarna och olika aktörer försökte, var och en utifrån sina utgångspunkter, att fånga det svenska folkets intresse och att placera sina frågor på dagordningen sk agenda setting (se Rogers m fl, 1991). Experter fortsatte sin diskussion av för och nackdelar med ett medlemskap. Medierna fokuserade alltmer sin uppmärksamhet kring omröstningen, opinionsundersökningar publicerades med täta intervall och kampanjmakarna kraftsamlade sina resurser inför slutspurten (se Jarlbro och Palm, 1996). Med Rogers m fl terminologi fanns folkomröstningen på en vetenskaplig dagordning, på en mediedagordning, på en opinionsmätningdagordning och förstås på den politiska dagordningen (Rogers m fl, 1991).

Vad som skall belysas i detta kapitel är först i vilken utsträckning som folkomröstningen också fanns på en interpersonell och personlig dagordning, dvs uppmärksammades omröstningen och diskuterades den bland individer och grupper? Därefter presenteras medborgarnas uppfattningar om de visste tillräckligt, om de hade tillgång till information, samt deras synpunkter på om det var möjligt att fatta ett rationellt beslut.

Den första frågan som skall ställas är: hade det svenska folket en bestämd uppfattning inför folkomröstningen? Knappast! En månad före ansåg en majoritet (57 procent) att de inte hade en klar uppfattning i EU-frågan (se tabell B1 i bilaga 1).

Att de inte hade en klar uppfattning innebar inte att de ansåg frågan oviktig för egen del eller för Sveriges. Tvärtom visar tabellen nedan att nästan hälften (48 procent) ansåg att frågan var viktig för dem personligen idag. Sett i ett längre perspektiv angav 71 procent att frågan var viktig för Sveriges framtid (se tabell B2 i bilaga 1).

Tabell 1 EU-frågans vikt för individer i oktober 1994, efter ålder, preferens

EU-medlemskap samt utbildning (procent)

	Totalt	Ålder				EU-medlem		Utbildning		
		18-29	30-49	50-64	65-	för	emot	låg	medel	hög
Inte alls viktig	8	3	5	8	20	3	13	15	5	2
Ganska oviktig	9	9	7	9	10	6	9	12	6	5
Varken/eller	32	38	31	31	26	31	28	31	37	25
Ganska viktig	22	27	26	20	14	27	19	14	27	30
Mycket viktig	26	23	29	29	24	32	29	22	24	37
Tveksam, vet ej	3	1	3	4	7	1	2	6	1	1
Summa procent	100	101	101	101	101	100	100	100	100	100

Antal svarspersoner: 955

Den markanta skillnaden i bedömning mellan hur viktig frågan var för dem personligen idag och för Sveriges framtid pekar på en realistisk inställning. Medborgarna bedömde att beslutet om medlemskap skulle få konsekvenser för Sverige på sikt medan betydelsen för dem själva i oktober 1994 ansågs väsentligt mindre.

Relevansen i denna bedömning kan illustreras med att personer i högre ålder (över 65 år) i väsentligt högre utsträckning (62 procent) ansåg frågan viktig för Sveriges framtid än för egen del idag (38 procent).

Frågan om medlemskapets betydelse för Sveriges framtid borde rimligtvis bedömas olika beroende på om man var för eller emot ett EU-medlemskap. Så var också fallet (se tabell B2 i bilaga 1). De som var för ett svenskt medlemskap till EU ansåg i markant högre utsträckning att frågan var viktig för Sveriges framtid än vad EU-motståndarna gjorde (89 mot 57 procent). Även mellan hög- och lågutbildade fanns en klar skillnad i uppfattning (84 mot 59 procent). Här kan vi notera för första, men inte sista gången, likartade svarsmönster mellan personer med hög utbildning och personer med en positiv inställning till ett svenskt medlemskap (hög utbildning innebär högskoleutbildning. För närmare beskrivning av utbildningsvariabeln se även bilaga 1).

Visste medborgarna tillräckligt?

Att en majoritet av svenska folket inte hade en klar uppfattning kan förstås ha många orsaker. En kan vara att medborgarna helt enkelt ansåg att de inte visste tillräckligt. En annan förklaring är att de ansåg att frågan inte var lätt att förstå. En tredje att medborgarna menade sig sakna viss väsentlig information och en fjärde att de tyckte att det var svårt att få tag på väsentlig information. Låt oss i tur och ordning återge hur medborgarna såg på dessa förklaringar.

Hur bedömde det svenska folket sitt kunskapsläge? Det var 40 procent som ansåg sig veta det mesta eller en stor del av vad de behövde. Observera att medborgarna tog ställning till hur mycket de visste i relation till hur mycket de ansåg sig behöva veta inför ett beslut. Liknande svarsmönster framträder i en studie av Rutger Lindahl (Lindahl, 1994).

Tabell 2 Upplevd kunskap om EU en månad inför folkomröstningen, efter utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		
		låg	medel	hög	för	emot	tveksam
Vet det mesta	9	6	7	17	11	11	2
Vet en stor del	31	19	36	44	42	29	17
Vet en mindre del	50	58	48	39	42	50	61
Vet inget eller nästan inget	10	16	9	1	4	9	20
Tveksam, vet ej		1			1	1	
Summa procent	100	100	100	101	100	100	100

Antal svarspersoner: 955

Inte oväntat framträder en klar skillnad mellan personer med olika grad av formell utbildning. Skillnaden mellan hög- och lågutbildade är dock anmärkningsvärd stor (61 mot 25 procent). En möjlig delförklaring kan vara att högutbildade dels genom sin utbildning, dels genom sitt arbete har uppövat tekniker och vanor att samla in och bearbeta information. En annan, mindre

trolig enligt mitt synsätt, är att EU-informationen var alltför abstrakt och svårtillgänglig. Det fanns vid denna tidpunkt kunskap att hämta presenterad med mycket varierande språkbruk, omfattning och pedagogisk tillgänglighet. Den som så önskade kunde få en sammanfattning av EU:s utrikespolitiska och säkerhetspolitiska samarbete på fyra A4-sidor. En tredje förklaring som jag skall återkomma till är att kunskap om EU i sig inte behöver väga lika tungt i beslutsfattandet för alla grupper.

De som var positivt inställda till ett EU-medlemskap ansåg i högre utsträckning sig veta mer än de som var negativt inställda eller tveksamma (53 respektive 40 och 19 procent). Detta skulle kunna återspegla ett faktiskt förhållande, men det kan också vara en reflektion av den egna ståndpunkten. De som tagit ställning för eller emot en sak borde rimligen känna sig säkrare på sitt beslutsunderlag än de som är tveksamma.

Var EU-frågan lätt att förstå?

För väldigt många (71 procent) var EU-frågan svår att ta till sig (se tabell B3 i bilaga 1). Med tanke på mängden aktörer, mediebevakningens intensitet, frågans omfattning samt det osäkra utfallet mm kunde siffran varit väsentligt högre utan att jag blivit förvånad. Speciellt de som var tveksamma till ett svenskt medlemskap tyckte frågan var svår att förstå (79 procent). Men även de som var för respektive emot ett medlemskap hade samma inställning (67 och 68 procent).

Att sakna väsentlig information

En förutsättning för att anse sig tillräckligt informerad för att kunna ta ställning är att medborgarna besitter relevant information. Det innebär bland annat en relativt vidsträckt informationssökning som går utöver de traditionella kanalerna TV, radio och tidningar. Detta behövdes i EU-frågan enligt en klar majoritet av svenska folket (78 procent). Det är en kraftfull indikation på den vikt som de tillmätte folkomröstningen och på att frågans vikt gjorde det naturligt att söka efter information via många källor (se tabell B4 i bilaga 1). Resultatet är i sig inte förvånande. Den svenska maktutredningen studerade medborgardygder och fann att medborgarna själva ansåg att det tillhörde en god medborgares dygder att hålla sig informerad om vad som händer i samhället (Pettersson m fl, 1989).

De som är över 65 år hade en annan inställning än befolkningen i sin helhet (67 mot 78 procent). Att de över 65 år inte var inställda på samma omfattande insamlingsarbete korresponderar väl med deras tidigare redovisade inställning till EU-frågans betydelse för dem själva idag och för Sveriges framtid.

Om det svenska folket inte ansåg sig veta tillräckligt och om det var inriktat på en mer omfattande insamling av information så borde medborgarna logiskt sett uppleva att de saknade väsentlig information (se tabell B5 i bilaga 1). Att så var fallet upplevs av en klar majoritet (64 procent).

Även här är det förstås de tveksamma som starkast upplevde sig sakna viktig information (83 procent jämfört med 52 procent för de som var för ett EU-medlemskap och 63 procent för de

som var emot). I linje med det tidigare mönstret upplevde de lågutbildade i mycket högre utsträckning än de högutbildade att de saknade väsentlig information (74 mot 51 procent).

Detta är ett intressant resultat. En månad före folkomröstningen ansåg en klar majoritet att de saknade väsentlig information. Alla aktörer gjorde ju sitt bästa för att sprida sitt budskap och uppmärksamheten från medierna var intensiv och omfattande. Det är dock möjligt att den information som medborgarna sökte inte fanns, t ex säkra svar om framtiden vid ett medlemskap eller att medborgarna sökte en så specifik information att den inte kunde förväntas återfinnas i den allmänna informationen och debatten.

Ytterligare en förklaring kan vara att medborgarna tyckte att det var svårt att få tag på information (se tabell B6 i bilaga 1). Drygt en tredjedel av befolkningen (37 procent) upplevde att så var fallet. Det enorma utbudet av information innebar sannolikt att mer medvetna och precisa sökstrategier efter information behövde tillgripas. Vilket i så fall kan anses gynna de högutbildade. Dessa tyckte inte heller att det var lika svårt att få tag på relevant information som de lågutbildade (29 mot 46 procent)

Det rationella beslutsfattandet

Hur såg medborgarna på sina möjligheter att fatta ett rationellt beslut? Räkade de med att lyckas förena alla inkommande pusselbitar till en helhetsbild där olika aspekter vägts samman? Eller bedömde det svenska folket det som väsentligt eller realistiskt att också väga in mer irrationella ställningstaganden?

Låt oss belysa tre aspekter: Fanns det känslomässiga aspekter som spelade in? Upplevde medborgarna ett överflöd av information? I vilken utsträckning ansåg man att beslutet kunde grundas på principiella överväganden?

Tabell 3 Känslor är viktigare än logiska resonemang, efter utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		Ålder			
		låg	medel	hög	för	emot	18-29	30-49	50-64	65-
Stämmer mycket bra	8	10	6	9	5	14	4	10	9	10
Stämmer ganska bra	24	31	23	16	21	30	22	24	22	31
Stämmer ganska dåligt	35	29	39	39	39	28	44	29	34	30
Stämmer mycket dåligt	25	18	27	35	31	19	25	31	26	18
Tveksamt, vet ej	8	12	6	2	5	9	5	6	9	12
Summa procent	100	100	101	101	100	100	100	100	100	101

Antal svarspersoner: 955

En tredjedel (32 procent) av de svarande instämde i påståendet att känslor är viktigare än logiska resonemang. Detta är enligt min mening en mycket hög siffra som kan jämföras med de uttalanden som kampanjspecialister gör om vikten av känslomässig argumentering. Sakfrågorna är numera så många och komplicerade, enligt kampanjmakarna, att individerna

inte kan orientera sig bland all information och göra sina bedömningar uteslutande på rationella antaganden (Jarlbro och Palm, 1996). Inställningen hos kampanjmakarna tycks inte gripas ur luften utan kan återföras på ett faktiskt instämmande hos stora delar av befolkningen.

Den känslomässiga dimensionen i beslutsfattande bör vara relativt omfattande: beslutet avser en långsiktig bindning in i en mycket osäker framtid, utfallet av en integrering beror förstås på de personer som skall realisera besluten dvs trovärdigheten hos beslutsfattare måste bedömas. Vissa frågor t ex att medlemskap bidrar till en fredlig samexistens är sannolikt lättare att ta ställning till utifrån känslomässiga överväganden än utifrån rationellt kalkylerande. Hur skulle en sådan kalkyl se ut?

De lågutbildade var mycket mer benägna att instämma i påståendet än de högutbildade (41 mot 25 procent). De som var emot ett svenskt EU-medlemskap var väsentligt mer villiga att betona känslornas betydelse än de som var för ett medlemskap (44 procent mot 26).

Ett rationellt ställningstagande bygger på information, kunskap och fakta. Rimligtvis borde det dock finnas en övre gräns där tillgången till information och kunskap snarare blir förvirrande än klargörande. På en direkt fråga om man bara blir vilse av att fundera för mycket på fakta ger de svarande sitt stöd för ett sådant resonemang (42 procent instämde, se tabell B7 i bilaga 1).

Även här finns det markanta skillnader mellan hög- och lågutbildade. För de lågutbildade var detta ett påstående som det var lätt att stämma in i (56 procent) medan det var relativt få (24 procent) av de högutbildade som instämde. De som var emot ett EU-medlemskap instämde i väsentligt högre utsträckning (50 procent) än de som var för (32 procent).

Inte nog med att många kände sig förvirrade av för mycket fakta. Många (25 procent) hävdade också att det var onödigt att fundera för mycket på fakta (se tabell B8 i bilaga 1). Bakom detta ställningstagande kan jag tänka mig flera orsaker. En individ kan t ex avse att följa sitt politiska partis ställningstagande eller hävda att irrationella faktorer styr besluten, eller att det politiska spelet gör att individens egen beslutsprocess saknar betydelse.

En annan möjlig förklaring är att ställningstagandet mer var grundat på en principiell övertygelse än på en sammanvägning av fakta. Det var inte mindre än 40 procent som instämde i påståendet "Det är en principalsak vilken åsikt man har i EU-frågan. Inget i världen kan ändra på något som inte känns riktigt" (se tabell B9 i bilaga 1). Om en individ har denna inställning blir antagligen insamling av fakta mindre betydelsefull och mindre omfattande.

Tyvärr är påståendet inte helt korrekt ställt. Det ger möjlighet att ta ställning till två påståenden. Jag menar dock att det av sammanhanget framgår att det handlar om en principiell inställning i EU-frågan och att det andra ledet i påståendet snarare förstärker det första.

Sammanfattning

Denna studie försöker bli fånga uppfattningar och inställningar hos det svenska folket när det valde att rikta sin uppmärksamhet och sitt informationsintresse mot den nära förestående folkomröstningen i november 1994 (jämför Popkin, 1994).

Hur var utgångsläget? Hur såg medborgarna på uppgiften? I mycket breda och generella drag kan läget skisseras på följande sätt: En majoritet av det svenska folket hade inte en klar uppfattning inför folkomröstningen. De ansåg att frågan var viktig för Sveriges framtid. Medborgarna ansåg inte att de visste tillräckligt för att ta ställning. Detta kan delvis förklaras med att de ansåg EU-frågan svår att förstå samt att de upplevde sig sakna väsentlig information.

Det fanns en klar insikt hos många att beslutet inte enbart kunde eller skulle grundas på rationella överväganden. En tredjedel av befolkningen ansåg t ex att känslor var viktigare än logiska resonemang. Många (42 procent) menade att man kan bli vilsen av att fundera för mycket på fakta.

Svarsmönstren skiljer sig kraftigt åt mellan de som var för ett EU-medlemskap och de som var emot. De som var för ett EU-medlemskap ansåg frågan viktigare för Sveriges framtid, ansåg att de visste mer, var mer inställda på att söka information, samt tyckte inte att de saknade väsentlig information i samma utsträckning som de som var emot ett EU-medlemskap. De som var för ett medlemskap förefaller vidare att i mindre utsträckning låta känslor styra insamling och bedömning av information.

Samma tydliga skillnader uppträder mellan hög- och lågutbildade, där samvariationen i svarsmönstren är stor mellan positiv till EU-medlemskap och hög utbildning respektive negativ till medlemskap och låg utbildning.

Medborgarna var klara över frågans vikt. De saknade information och de var beredda att söka efter den. I nästan kapitel studerar vi närmare hur denna informationssökning gick till.

3 VAR SÖKTE MEDBORGARNA INFORMATION?

Det framgår av föregående kapitel att medborgarna var inställda på att söka information. I oktober 1994 fanns det många möjligheter. Det svenska medielandskapet hade tillförts flera nya medieformer. Det gav medierna förutsättningar för ökad specialisering och ökad segmentering (jämför McQuail, 1994). Konsumenterna kunde välja bland fler kanaler och att tillgodose specifika intressen. De hade större självständighet vid val av medier samt ökade möjligheter till konsumtion oberoende av tid och rum. Dessutom kunde flera av de nya medieformerna ge upphov till dialog på ett annat sätt än tidigare. Flera av de nya medieformerna hade fått ordentligt fotfäste (Weibull, 1996 och Sturesson, 1993).

Det fanns sannolikt också i oktober 1994 fler aktörer än tidigare som var beredda att själva eller med hjälp av kommunikationsexpertis föra fram sina åsikter, antingen via traditionella kampanjer, via lobbyverksamhet, genom aktiv mediebearbetning, interpersonella nätverk eller genom att utnyttja interaktiva medier och databaser. Dessutom förekom en intensiv mediebevakning av aktörernas verksamhet och åsikter.

Utgångsläget för medborgarna i oktober 1994 var således: fler kanaler än någonsin tidigare, fler aktörer och ett mycket komplext ämne. Detta strax före ett val vars konsekvenser var mycket osäkra och svårbedömbara.

Vilka källor utnyttjade medborgarna för sin inhämtning av information? Var det de traditionella medierna eller kunde man se nya former för kunskapsöverföring användas på bred front? Utnyttjade medborgarna den mångfald av kanaler och aktörer som förekom inför folkomröstningen? Tyckte de att informationen som stod till buds var neutral? Blev mängden information övermäktig? Det är svaren på dessa frågor som står i centrum i detta kapitel.

Flera författare har poängterat att nya medieformer först tas i anspråk av personer med hög utbildning (t ex McQuail, 1994). Vi borde därför förvänta oss resultat som pekar på ett mer aktivt sökande efter information av personer med hög utbildning (Abrahamsson, 1993).

Vad kännetecknade då medborgarnas sökning av information? För det första framgår det av tabell 4 nedan att medborgarna sökte information via flera källor. För 10 av källorna gäller att en knapp tredjedel eller fler har angivit att man hämtat information från kanalen ifråga. Detta mönster konfirmerar medborgarnas generella krav på sig själva att hämta information från flera kanaler än radio, tv och tidningar (se tabell B4 i bilaga 1).

I genomsnitt fick man information från fem källor. Även här gäller att de högutbildade sökte information i fler källor än de lågutbildade och att de som var positiva till ett medlemskap sökte i fler källor än de som var emot. Skillnaderna mellan positiva och negativa till ett EU-medlemskap är dock väsentligt mindre än mellan hög- och lågutbildade.

För det andra kan vi konstatera att de traditionella medierna TV, radio och tidningar dominerade som källor till information. TV intog en särställning (92 procent) följt av morgontidningar (77 procent). Detta mönster är inte unikt för Sverige. Inför folkomröstningar i Danmark och Finland har såväl TV:s som dagspressens och då speciellt morgonpressens betydelse dokumenterats (se Siune m fl, 1994 och Wallin, 1994).

Tabell 4 Källor varifrån medborgarna hämtade EU-information, efter utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem	
		låg	medel	hög	för	emot
Radio	73	74	70	74	75	71
TV	92	91	93	90	93	90
Morgontidningar	77	73	75	87	81	76
Kvällstidningar	44	43	52	37	43	47
Fackpress	31	24	33	43	36	28
Fackliga tidningar	35	31	40	36	32	39
Vänner och bekanta	54	46	56	67	58	53
Bibliotek	12	8	13	16	15	10
Kampanjorganisationer	36	27	41	43	40	34
Genom mitt arbete	27	19	31	33	32	24
Sekretariatet för EU-info	30	26	29	40	35	26
Sökt i databaser	2	1	1	3	3	1

Antal svars personer: 955

För det tredje har den nya informationsteknologin i ytterst liten utsträckning utnyttjats som en kanal för information. Detta berodde inte på bristande tillgång till databaser och annat stöd. Individerna hade inte bara möjligheter att själva söka information i databaser. Genom att vända sig till folkbiblioteken kunde de få hjälp av bibliotekens personal med sökningen. Alla folkbibliotek hade tillgång till omfattande databaser. Men bibliotekspersonalen har uppgivit att de endast i mycket begränsad utsträckning använde sig av dessa databaser och att huvudanledningen var att biblioteken hade väldigt få förfrågningar från allmänheten (se Holmgren och Flodin, 1996).

Att möjligheten utnyttjades i så begränsad omfattning beror förmodligen på en rad samverkande faktorer: det tar tid att söka sig nya kanaler för information (jämför Weibull, 1994), tillgången på uppkopplingar till Internet via hemmen var i oktober 1994 mycket begränsad (jämför McQuail, 1994 och Weibull, 1996), kunskapen om databasernas existens var troligen otillräcklig. Dessutom innebär inte tillgång till informationsteknologi på något självklart sätt att individer väljer att söka information den vägen (se t ex Abrahamsson, 1993). Den låga användningen var genomgående och gällde även personer med hög utbildning.

För det fjärde kan vi se att de organisationer som skapats speciellt för information inför folkomröstningen, nämligen kampanjorganisationerna och Sekretariatet för Europainformation uppgavs som källor till information av ungefär en tredjedel av medborgarna.

Det var inte bara medier som angavs som källor till information. Vänner och bekanta angavs av halva befolkningen (54 procent). Sannolikt var det informationsutbyte som ägde rum vänner emellan inte bara fokuserat på inhämtning av fakta och nyheter utan i hög grad också relaterat till utvärdering, debatt, vägledning och råd (jämför Popkin, 1994). Ytterligare en bekräftelse på vikten av personlig information är svarsfördelningen på en fråga om hur ofta medborgarna diskuterade EU-frågan med vänner, släktingar och arbetskamrater (se tabell B10 i bilaga 1). Även här uppgav ungefär halva befolkningen att de gjorde det ofta eller ganska ofta

(13 respektive 39 procent). I oktober 1994 hade uppenbarligen den i tiden nära föreliggande folkomröstningen blivit en angelägenhet för diskussioner och kommentarer i breda folklager.

Mönstret att söka information via TV gällde för alla åldrar, för dem som var för och emot ett EU-medlemskap och för personer med olika formell utbildning (se även tabell B11 i bilaga 1). Även radiokonsumtionen var i stort sett likartad för dessa bakgrundsvariabler. Personer med hög utbildning läste som väntat mer morgontidningar än de med låg utbildning. Mönstret stämmer väl med det som Ferejohn presenterar i sin översikt över 25 års studier kring kunskapsklyftor (Ferejohn, 1996).

De högutbildade sökte i högre utsträckning än de lågutbildade information även i fackpress, hos vänner och bekanta, på bibliotek, via kampanjorganisationer samt fick information genom sitt arbete. Popkin har gjort liknande erfarenheter. Personer med olika formell utbildning skiljer sig inte åt när det gäller TV-konsumtion. Däremot läser de högutbildade mer tidningar och mer fackpress och de diskuterar oftare än de lågutbildade (Popkin, 1994).

Samma mönster, men med klart mindre markerade skillnader, fanns mellan de som var för respektive emot ett medlemskap. Det fanns även klara skillnader i informationssökning mellan personer under respektive över 65 år. De under 65 angav många informationskanaler som källor till information och för flertalet källor gällde att de uppgav dem oftare än vad de äldre gjorde. Med tanke på åldersgränsen för de äldre - 65 år och äldre - blev vissa källor förstås sällan utnyttjade t ex "genom arbetet" och "via fackliga tidningar".

Mönstren för att hämta information var likartade för män och kvinnor. Detta i stort sett oberoende av vilken kanal det gällde, med undantag för kvällspress och det egna arbetet som män oftare angav som källa.

Var de olika källorna neutrala i sin information?

Medborgarna inhämtade förstås inte information utan att också reflektera över om den information de fick var neutral eller inte. Det handlar inte bara om att få tillgång till information utan också om att göra en bedömning av kvaliteten.

Resultaten i tabell 5 nedan är intressanta. När jag jämför siffrorna med dem i tabell 4 är det markanta skillnader mellan var individerna hämtade sin information ifrån och om de ansåg att informationen i dessa källor var neutral. Så uppger 92 procent att de hämtade information från TV medan endast 32 procent ansåg att TV hade den mest neutrala informationen om EU. Överhuvudtaget ger siffrorna i tabell 5 ett intryck av svårigheten att erhålla neutral information. Detta behöver i och för sig inte tolkas negativt. Snarare tyder resultaten på en sund skepsis och en insikt i informationsförmedlingens villkor. Som framgår av tabellen gäller detta för såväl hög- som lågutbildade samt för medborgare för respektive emot ett EU-medlemskap. Mönstret är även detsamma för personer i olika åldrar och av olika kön (se tabell B12 i bilaga 1).

De traditionella medierna radio, TV och morgontidningar ansågs i högre utsträckning än andra kanaler förmedla den mest neutrala informationen om EU. Lägst hamnade inte oväntat kampanjorganisationerna, vilka klart tagit ställning för eller emot ett medlemskap. Med undantag för radio och morgontidningar tenderade hög- och lågutbildade att uppge olika källor som mest neutrala förmedlare av information. TV, kvällstidningar samt vänner och bekanta fick

högre värden av de lågutbildade, medan fackpress, bibliotek samt material från Sekretariatet för Europainformation gavs högre värden av de högutbildade.

Personer i olika åldrar, män och kvinnor (se tabell B12 i bilaga 1) samt medborgare för respektive emot ett EU-medlemskap hade likartade bedömningar av neutraliteten hos TV, radio och morgontidningar. Om övriga källor rådde det däremot delade meningar. Intressant är att de yngre i flera fall var benägna att bedöma neutraliteten hos olika källor annorlunda än vad övriga ålderskategorier gjorde.

Tabell 5 Mest neutrala informationskällor enligt medborgarna, efter utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem	
		låg	medel	hög	för	emot
Radio	32	32	31	34	33	32
TV	44	50	43	35	44	44
Morgontidningar	27	27	26	26	30	26
Kvällstidningar	12	14	13	5	12	12
Fackpress	12	9	14	13	12	15
Fackliga tidningar	9	8	12	9	9	13
Vänner och bekanta	12	13	13	7	9	14
Bibliotek	16	10	20	18	19	14
Kampanjorganisationer	7	4	8	8	6	9
Genom mitt arbete	9	5	10	10	6	12
Sekretariatet för EU-info	15	9	19	20	20	13

Antal svarspersoner: 955

Fanns det någon övre gräns för mängden information som medborgarna var villiga att konsumera eller var man villig att ta till sig så gott som allt man kom över om EU? Här gjorde majoriteten av medborgarna åter en realistisk bedömning, enligt min åsikt (se tabell B13 i bilaga 1). Tre fjärdedelar (75 procent) tog avstånd från bilden av sig själv som en frenetisk sökare efter information. Det gällde särskilt personer med låg utbildning, samt de som var emot ett EU-medlemskap.

Det är lätt att identifiera sig med de svarande. Hur skulle man kunna läsa allt som skrevs och lyssna till allt som yttrades? Folkomröstningen ägde dock rum i en vardag och även om medborgarna för en kort tid var beredda att ägna den en betydande uppmärksamhet finns det gränser för hur mycket tid som är möjligt att ägna en enda sakfråga. Mot den bakgrunden är det imponerande att en fjärdedel av svenska folket instämde i bilden av sig själv som en enormt aktiv och informationssökande individ.

Ytterligare en dimension av insamlingen av information kan vara upplevelsen av det samlade informationstrycket i medierna. Blev informationsflödet övermäktigt för individerna? En månad före folkomröstningen tyckte en klar majoritet (76 procent) av det svenska folket inte det (se tabell B14 i bilaga 1). Detta kan ses som ett uttryck för såväl den betydelse som svenska folket lade vid informationen inför folkomröstningen som sin egen förmåga att kunna hantera denna situation.

Sammanfattning

Det svenska folket sökte information om EU via många källor inför folkomröstningen. TV, radio och morgontidningar var de mest anlitade källorna. Den personliga kommunikationens betydelse framhövdes. IT fick inget genombrott. Databaser användes i mycket ringa utsträckning. Material från kampanjorganisationerna samt Sekretariatet för Europainformation efterfrågades av en betydande del av medborgarna.

De två grupper som i föregående kapitel tydligast markerade behovet av att söka information - de högutbildade och de som var för ett EU-medlemskap - var också de som i högre utsträckning än andra uppgav att de inhämtade information från många olika källor. I nästa kapitel skall vi se om de inte bara hade denna inställning utan också besatt en högre faktisk kunskap om EU.

4 MEDBORGARNAS KUNSKAPER OM EU

I sin bok om amerikanska väljare påtalar Samuel Popkin det amerikanska folkets stora okunnighet om de mest grundläggande politiska frågor. Detta gäller även om frågorna varit föremål för omfattande uppmärksamhet i medierna. Handeln mellan USA och Japan har diskuterats och omnämnts flitigt i amerikanska medier. Ändå var det mindre än en tredjedel av amerikanska folket som visste om Japan är en demokrati eller styrs av en militärdiktatur. Mindre än fyra procent kunde namnge Japans premiärminister (Popkin, 1994).

Man skulle kunna tänka sig att den höjda utbildningsnivån i USA från tiden efter andra världskriget medfört att kunskapsnivån om politiska sakfrågor och förhållanden har höjts. Enligt Popkin är så inte fallet. Den faktiska kunskapen om myndigheter och aktuella politiska debatter är, i bästa fall, endast marginellt större (Popkin, 1994).

En av den svenska maktutredningens slutsatser var att medborgarna idag har större förmåga än någonsin tidigare att följa och delta i den politiska verksamheten (Petersson m fl, 1989). Det finns många svenska debattörer som menar att det behövs en sådan stor kapacitet. Abrahamsson formulerar det så här:

Ett ytterligare dilemma för skapandet av den informationsperfekta kommunmedborgaren bottnar i det faktum att den enskildes informationsbörda och informationsansvar kommer att öka högst betydligt som en följd av den pågående institutionella förändringen av den svenska samhällsmodellen (Abrahamsson 1993b, s 174).

Såväl i maktutredningens bok om medborgarnas makt som hos Abrahamsson lyfts den höjda utbildningsnivån hos det svenska folket fram som en väsentlig komponent när man diskuterar kompetensen hos det svenska folket att engagera sig i de politiska frågorna.

Att det svenska folket var engagerat i EU-frågan har tydligt framkommit i tidigare kapitel. Att man var beredd att söka information och också gjorde det via ett antal källor har vi också kunnat konstatera. Liksom att det var stora skillnader i inställning och insatser framför allt mellan personer som hade olika utbildningsnivå samt mellan personer som var för respektive emot ett svenskt medlemskap till EU, åtminstone en månad före folkomröstningen.

Vilka kunskaper kunde medborgarna då redovisa vid telefonintervjuerna? De frågor som ställdes var avsedda att spegla kunskaper om sådana basfakta som man rimligtvis kunde förvänta att så gott som alla medborgare borde känna till. Frågorna gällde följande: Hur många länder är medlemmar i EU? Vad kallas EU:s högsta beslutande organ? Vilka är de fyra friheter som man talar om i EU-sammanhang? (rörlighet för varor, tjänster, kapital och personer) Låt oss se på svaren på dessa frågor.

Tabell 6 Kunskap om EU, efter utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

Andel rätt angivna svar på fråga om antal länder i EU, fråga om namnet på EU:s högsta beslutande organ samt frågor om de fyra sk friheterna (rörlighet).

	Totalt	Utbildning			EU-medlem	
		låg	medel	hög	för	emot
Rätt svar antal länder	22	16	22	35	28	17
Rätt svar EU:s högsta beslutande organ	11	7	9	18	15	7
Rätt svar om rörlighet varor	22	13	22	37	29	15
Rätt svar om rörlighet tjänster	16	10	12	29	22	10
Rätt svar om rörlighet personer	21	13	22	35	29	14
Rätt svar om rörlighet kapital	17	8	15	34	24	11

Antal svarspersoner: 955

Om frågorna ovan skall anses vara ett mått på grundläggande EU-kunskaper så visar medborgarnas svar att det är mer än tre fjärdedelar som inte hade dessa kunskaper. Mängden kunskap varierade avsevärt mellan personer med olika lång formell utbildning. I likhet med en rad tidigare undersökningar hade de högutbildade högre kunskaper än de lågutbildade (se t ex Viswanath och Finnegan, 1996 samt Gilljam, 1988). Skillnaden i kunskap mellan män och kvinnor är också uppenbar (se tabell B15 i bilaga 1)

De som var för ett EU-medlemskap kunde i väsentligt högre utsträckning svara på frågorna. Detta är ett logiskt resultat med tanke på att dessa medborgare även ansåg frågan viktigare och också sökte information via fler källor än personer som var emot ett EU-medlemskap (se kapitel 2 och 3).

Om svaren på de sex enskilda frågorna summeras får vi ett index på grad av kunskaper om EU. Det visar sig att 55 procent av medborgarna inte hade något rätt, 18 procent svarade rätt på en fråga och endast två procent av svenska folket svarade rätt på alla sex frågorna (se tabell B16 i bilaga 1). Skillnader i utbildning, preferens EU-medlemskap samt kön blir uppenbara även i detta fall - se tabell 7 nedan.

Helhetsbilden är tämligen klar: det svenska folket föreföll ha en mycket låg kunskap om grundläggande EU-fakta och det var stora skillnader mellan de som var för respektive emot ett EU-medlemskap samt mellan personer med olika utbildning och av olika kön. Är nu detta ett alarmerande resultat? Är det ett uttryck för bristande medborgerlig kompetens hos de lågutbildade, hos kvinnor och hos de som var emot ett EU-medlemskap? Naturligtvis inte! Förutom den uppenbara reservationen att det kan vara fel frågor som ställts finns det också anledning att försöka placera in medborgarnas kunskaper i ett mer mångfasetterat och nyanserat betraktelsesätt.

Tabell 7 Grad av kunskap om EU, efter utbildning, preferens EU-medlemskap samt kön (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		Kön	
		låg	medel	hög	för	emot	man	kvinnor
Låg	55	65	56	38	45	63	48	63
Medel	18	18	19	18	20	18	20	17
Hög	27	17	25	45	36	19	32	20
Summa procent	100	100	100	101	101	100	100	100

Antal svars personer: 955

Shanto Iyengar har gjort följande reflexion:

Diskussioner om den demokratiska processen vilka förutsätter en medborgare väl informerad inom en rad sakfrågor är lika orealistisk som att karakterisera väljarna som politiskt okunniga, sårbara för de mest högljudda manipulationer...medborgarna lever upp till sina förpliktelser inte genom att låta sig totalt uppslukas av politik, utan genom att avgränsa sitt synfält och tillåta sina val att bli starkt influerade av de synpunkter som är mest tillgängliga (min övers. se Iyengar, 1990, s.182).

Det är genom att utgå från den enskilde individens faktiska situation som vi kan nå en djupare förståelse av de ställningstaganden och överväganden som medborgarna gör. Det är den enskilda individens och gruppens krav, förväntningar, specifika situation, medievänor mm mm som sammantaget resulterar i vilken information medborgarna söker, var och med vilken behållning.

Det här synsättet har på ett övertygande sätt presenterats av Samuel Popkin i hans bok om "The Reasoning Voter" (Popkin, 1994). Grunden för Popkins resonemang är hans tankar om "låg informationsrationalitet". Detta begrepp innefattar att medborgarna på ett effektivt sätt kombinerar inläring och information från tidigare erfarenheter, vardagen, medierna och politisk information inför sina politiska ställningstaganden.

Det mesta av den information som individerna använder vid beslut har man inhämtat som en biprodukt av sitt dagliga liv. Medborgarna lär sig om utbildningspolitik genom att se hur sonen har det i skolan, om trafikpolitik genom att se kvaliteten och framkomligheten på vägarna, om hälsopolitik genom besök hos vänner som ligger på sjukhus osv. Denna information samverkar, enligt Popkin, med den information som individerna tar till sig via medierna om vad politikerna faktiskt säger och beslutar.

Individen har en begränsad tid till att söka och konsumera information. För att hinna med tar man "genvägar". Istället för att själv kontinuerligt bevaka alla aspekter kan man t ex förlita sig på någon närstående granne som är kommunalpolitiker och låta denne uppmärksamma en på kursförändringar i politiken samt utspel av olika slag. Medierna fyller förstås också denna kontinuerligt bevakande funktion för individerna. Istället för att själv väga samman och bedöma alla faktorer av intresse, utgår medborgaren från att det parti man vanligen röstar på gör denna sammanvägning och att man därför kan använda partiets ställningstagande som sitt

eget. Istället för att försöka fylla alla hål i den totala kunskapsmatrisen om EU får medborgaren i sitt vardagliga liv kunskap som passar i vissa hål och så låter man denna delvisa kunskap också få gälla i ett mer totalt sammanhang (Popkin, 1994).

Det blir i mångt och mycket den aktuella situationen för individen som avgör vilken information och vilka genvägar som ger de avgörande impulserna. Har man t ex nyss bytt jobb och sitter och skriver exporthandlingar kring jordbruksprodukter ger detta en viss kompetens och insikt. På samma sätt som en svensk student som studerar en termin vid ett utländskt universitet får andra insikter än om studierna gjorts hemma i Sverige. Är man arbetslös månaden före folkomröstningen påverkar det säkert såväl sökning av information som inriktning mot vissa ämnesområden (jämför även Mantovani, 1996).

Mot bakgrund av ovanstående tankegångar blir det uppenbart att det mått på kunskap som jag använt ovan endast är ett av många mått på kunskap och dessutom ett mycket snävt sådant.

Beskrivningen av medborgarnas sökning efter information har hittills byggts på skillnader mellan olika befolkningsgrupper. I nästa kapitel prövar jag ett annat angreppssätt och försöker att analysera individernas aktivitet när det gäller att söka information utifrån individernas upplevelse av den aktuella situationen.

5 DEN AKTIVE MEDBORGAREN

En bärande idé som har präglat tidigare kapitel är att individen inte får ses som en hjälplös varelse, bombarderad med information som han eller hon inte kan värja sig emot, dignande under en övermäktig informationsuppgift. Det är mer meningsfullt att utgå från individen och dennes vardag och hur individen i varje situation använder sig av information som han eller hon anser sig behöva.

Brenda Dervin har lanserat en teori som just bygger på tanken att individen hela tiden försöker att skapa en meningsfull och fungerande vardag. Genom att fråga individerna hur de upplever sin situation just nu, vilka problem de står inför och vilka beslut som skall fattas, samt vilken information som behövs för dessa beslut, går det att återge individernas syn på sin sökning, bearbetning och användning av information samt hur det hjälper dem att göra vardagen begriplig och hanterlig (Dervin, 1989). Samma grundsyn återges också hos Samuel Popkin som pekar att det är mycket lättare att fånga individernas intresse när dessa upplever ett ärende som personligen relevant och intressant (Popkin, 1994).

Det finns därför anledning att försöka nalkas medborgarnas informationssökning, bearbetning och kunskapsinhämtning utifrån medborgarnas egna upplevda behov. I detta kapitel görs detta med hjälp av James Grunigs Situational Theory. Som namnet antyder betonas även här att det är individens upplevelse av en given situation som avgör hur individen agerar.

Grunigs teori bygger på tre begrepp vilka tillsammans kan förklara varför individer är beredda att kommunicera i en specifik fråga: problemmedvetenhet, medvetenhet om begränsningar samt grad av involvering (Grunig och Hunt, 1984 samt Grunig, 1992).

Problemmedvetenhet (problem recognition) innebär att individer upplever att något saknas i en viss situation. Människor reflekterar och söker information när de står inför en obestämd och problematisk situation. Denna kan uppstå i en viss miljö, i ett socialt system eller vid en specifik händelse. Problemmedvetenheten kan också generas internt genom nyfikenhet eller en bristande förståelse av ett fenomen. Genom att låta individerna själva definiera problematiska situationer kan förutsägelser göras om deras vilja att kommunicera. Ett sätt att komma åt detta, enligt Grunig, är att fråga individer hur ofta man brukar fundera på en viss fråga.

Det andra begreppet 'medvetenhet om begränsningar' (constraint recognition) innefattar att individer avhåller sig från att kommunicera om problem och händelser som de upplever att de inte kan göra någonting åt, eller när det ställs krav på beteende och kompetens hos individen som denne upplever sig inte ha tillgång till. Grunig fångar detta begrepp genom att fråga om individerna tror att de personligen kan påverka ett skeende i en viss fråga.

Det tredje begreppet 'grad av involvering' (level of involvement) inrymmer i vilken utsträckning som en individ anser att en visst ärende eller händelse är viktig eller angår individen. Grunig har definierat begreppet som en individs kognitiva perception av en situation: "det är en individs upplevelse av att denne har en förbindelse med en given situation" (min övers. se Grunig, 1992, s.136). Grunig ställer här frågan om individen tror att ett visst ärende har påverkat eller kan komma att påverka individen. Enligt Grunig ger de tre variablerna tillsammans en bättre förklaring till varför individer aktivt kommunicerar än vad någon av de enskilda variablerna gör var för sig.

Grunig anger två olika former för individernas kommunikation: sökning av information samt bearbetning av information. Sökning av information är ett aktivt kommunikativt beteende där individen både söker efter information och försöker förstå den och låter vunna erfarenheter styra det fortsatta agerandet. Bearbetning av information är enligt Grunig ett passivt beteende. Man söker inte aktivt efter information. Man bearbetar den information som mer eller mindre slumpartat når individen. Grunig exemplifierar med det som händer när man slötittar på reklam eller skummar igenom en dagstidning.

De personer som enligt Grunigs teori kan förväntas vara aktiva i sin sökning och bearbetning av information är följaktligen individer som har en hög problemmedvetenhet, inte ser några allvarigare begränsningar i möjligheterna att påverka samt anser att frågan är av stor vikt för dem personligen.

Grunigs teori har prövats i en rad olika sammanhang och i flera länder (Grunig, 1992). Den har visat sig kunnat delvis förklara individers vilja att söka och bearbeta information. Den prövning av Grunigs tankegångar som nu skall följa är dock inte tänkt som en exakt replikation utan får ses som ett första försök att pröva en modifierad modell anpassad till den specifika situation som den svenska folkomröstningen innebar.

Frågeställningen blir således: Kan det sammanlagda inflytandet av medborgarnas problemmedvetenhet, medvetenhet om begränsningar samt grad av involvering förklara deras villighet att aktivt kommunicera och förstå EU-frågan?

Frågeställningen skall besvaras med hjälp av variansanalys, en statistisk teknik som i mitt fall gör det möjligt att relatera medborgarnas informationssökning till de tre begrepp som presenterats ovan (Kim och Kohout, 1975). Första steget blir att konstruera variabler som svarar mot de begrepp som ingår i frågeställningen. Variabeln 'problemmedvetenhet' har bildats genom att slå samman svaret på frågan "Hur ofta brukar du diskutera EU-frågan med vänner, släktingar och arbetskamrater?" med grad av instämmande i påståendet "Jag läser nästan allt om EU som jag kan komma åt" (alfa .51).

Variabeln 'medvetenhet om begränsningar' har skapats med hjälp av grad av instämmande i följande tre påståenden: 'Det är svårt att förstå vad EU-frågan innebär för mig', 'Det är svårt att få tag i riktig information om EU' samt 'Jag känner att jag saknar väsentlig information om EU och dess innebörd' (alfa .46). Dessa frågor har inte den generella innebörd som Grunig lägger i begreppet, utan är mer ett uttryck för medborgarnas upplevelser av möjligheterna att få tillgång till för dem relevant information.

Den tredje variabeln 'grad av involvering' mäts genom svaret på frågan 'Hur viktig tycker du att EU-frågan är för dig personligen idag'.

Dessa nya variabler har sedan adderats till ett index för att därigenom ta fasta på Grunigs tankegång och empiriska erfarenhet att det är det sammanlagda värdet av de tre komponenterna som bäst förklarar individernas villighet att söka och förstå information. Detta index är ett mått på medborgarnas informationsberedskap.

Den beroende variabeln har konstruerats så att den skall motsvara vad Grunig benämner informationssökning, dvs en åtgärd som både innebär att man aktivt söker efter information och försöker att förstå den. För att betona det aktiva sökandet har inte TV, radio, morgontidningar samt kvällstidningar tagits med i det index som skall återspegla de olika källor varifrån medborgarna får sin information. Dessa fyra medier kan, enligt Grunig, ses som exempel på källor som inte uppsöks aktivt utan bearbetas mer passivt (Grunig och Hunt, 1984). Istället är det följande källor som ingår: fackpress, fackliga tidningar via fackförening, bibliotek, kampanjorganisationer, arbetet samt Sekretariatet för Europainformation.

Detta index över sökning av information har multiplicerats med ett index som speglar medborgarnas faktiska kunskaper på följande frågor: Hur många länder är medlemmar av EU idag? Vet du vad EU:s högsta beslutande organ kallas? I EU-sammanhang talar man ibland om de fyra friheterna. Kan du nämna vad dessa friheter är? Därigenom har jag skapat ett index som rymmer såväl sökning av information som kunskap om väsentliga basfakta. Detta index på medborgarnas informationsaktiviteter går utöver Grunigs som mer betonar förståelse av information. Mitt index mäter mer att man tillägnat sig information, dvs ett mått på kunskap.

Det är nu dags att besvara den frågeställning som formulerades ovan: kan det sammanlagda inflytandet av medborgarnas problemmedvetenhet, medvetenhet om begränsningar samt grad av involvering förklara deras villighet att aktivt kommunicera och försöka förstå EU-frågan?

Tabell 8 Medborgarnas informationsaktivitet i folkomröstningen 1994, efter informationsberedskap (Variansanalys med Multiple Classification Analysis)

Index informationsberedskap		Totalmedelvärde 2.35		
	Antal personer	Eta	Korrigerat för övriga oberoende variabler	Beta
Låg beredskap	1	175	1.02	
	2	200	1.26	
	3	217	2.14	
	4	166	2.61	
Hög beredskap	5	157	5.68	
		.32		.32

Antal svarpersoner: 915
 Statistisk signifikans: .000
 Andel förklarad varians (R²): .10

Eta är ett icke-lineärt sambandsmått, vilket uttrycker hur mycket varje enskild variabel samvarierar med den beroende variabeln, när inga kontroller gjorts. Beta anger hur god förklaringsförmåga en oberoende variabel har, relativt sett, sedan effekterna av andra variabler har kontrollerats (jämför Flodin, 1986). I denna tabell får eta och beta samma värde eftersom endast en oberoende variabel ingår i analysen. Jämför med tabell 9 nedan.

Resultatet ger stöd åt Grunigs tankegångar, om än ett begränsat stöd. De tre sammanlagda variablerna förklarar endast 10 procent av variationen i det index som mäter individernas aktiva sökning och kunskap om EU. Det mesta återstår alltså att förklara. De skillnader som redovisas i medelvärden för de olika grupperna går alla i förväntad riktning. Personer med hög problemmedvetenhet, hög involvering och låg grad av begränsningar (grupp 5) söker mer aktivt och hade högre kunskap än personer med låg problemmedvetenhet, låg involvering och hög grad av begränsningar (grupp 1).

Tabellen är intressant därför att den stödjer de tankar som Popkin, Dervin, Grunig m fl framfört om att det är individernas egna upplevelser av sin situation som styr deras inhämtning av information och kunskapsupbyggnad! Medborgarna var således mer villiga att söka information när de upplevde att frågan är viktig, när de kände att den angick dem och när de inte upplevde alltför stora begränsningar vad gällde möjligheten att få tillgång till information.

Resultaten inspirerar till att försöka kombinera medborgarnas egna upplevelser av den aktuella situationen med variabler som mäter mer strukturella dimensioner samt inställningar och åsikter hos medborgarna. Låt mig därför föra analysen ett steg vidare. Förutom det Grunig-inspirerade indexet som speglar individens upplevelse av sin situation lägger vi till de faktorer som i tidigare kapitel visat sig betydelsefulla nämligen medborgarnas utbildningsnivå, kön samt om medborgarna är för eller emot ett EU-medlemskap. Dessutom tillför vi en indikator på det icke-rationella inslaget i processen, nämligen grad av instämmande i påståendet 'Att fundera för mycket på fakta blir man bara vilsen av'.

Det sammanlagda inflytandet av utbildning, kön, preferens medlemskap samt det Grunig-inspirerade indexet över medborgarnas upplevelse av sin situation visar sig i tabell 9 nedan inte oväntat bättre kunna förklara medborgarnas informationsaktivitet än vad Grunig-indexet självt klarade av. Den förklarade variansen (R^2) stiger till 22 procent. Utbildningens betydelse framgår klart. Det var de högtbildade som var mer aktiva i sitt informationsarbete och som också visste mer. Skillnaden mellan män och kvinnor är också signifikant. Mäns medelvärde på indexet över aktivt informationsarbete var klart högre än kvinnors. Inställningen till möjligheten att bearbeta information utan att förvirras påverkar också. Personer som tog avstånd från påståendet att man blir förvirrad av att fundera för mycket på fakta var mer benägna att aktivt söka efter och ta till sig information.

Resultaten ger anledning till några reflexioner: att låta analysen av medborgarnas informationsaktiviteter ta sin utgångspunkt i deras egen upplevelse av sin faktiska situation är uppenbarligen fruktbart och fördjupar vår förståelse. Det enorma utbudet av information inför folkomröstningen möttes av en mycket blandad efterfrågan hos medborgarna. Något som alltså till viss del kan förklaras av hur medborgarna såg på sin uppgift och den aktuella situationen.

Att aktivt föra in element som belyser medborgarnas synpunkter på möjligheten att mer eller mindre rationellt gripa sig an ett problem visar sig också bidra till ökad insikt om förutsättningarna för informationsspridning och mottagning av information. Individer som inte tilltror sig eller inte anser sig behöva tillgripa ett rationellt förhållningssätt till information griper sig inte heller lika aktivt an arbetet att söka och bearbeta information.

Tabell 9 Medborgarnas informationsaktivitet i folkomröstningen 1994, efter informationsberedskap, utbildning, kön, icke-rationell inställning samt preferens EU-medlemskap (Variansanalys med Multiple Classification Analysis)

		Totalmedelvärde 2.35			
				Korrigerat för övriga oberoende variabler	
	Antal personer	Eta			Beta
Index informationsberedskap					
Låg beredskap	1 107			1.62	
	2 129			1.89	
	3 151			1.99	
	4 137			2.44	
Hög beredskap	5 138			5.12	
		.35			.25
Utbildning					
låg	240			1.75	
medel	251			2.32	
hög	171			4.43	
		.30			.21
Kön					
man	380			3.25	
kvinn	282			1.86	
		.14			.13
Icke rationell inställning					
stämmer mycket bra	79			1.86	
stämmer ganska bra	186			2.11	
stämmer ganska dåligt	201			2.54	
stämmer mycket dåligt	196			3.61	
		.26			.13
EU-medlemskap					
för	366			3.11	
emot	296			2.09	
		.19			.10

Antal svars personer: 662
 Statistisk signifikans: .007
 Förklarad varians (R²): .22

Slutligen är det uppenbart att prövningen av ovanstående tankegångar inte får stanna här. De mätinstrument som använts för att spegla Grunigs tankegångar är långt ifrån tillfredsställande. Det behövs bättre utprovade index, mer precisa och med högre intern konsistens (alfa värdet bör vara minst .70). Denna analys får ses som ett första försök som bör upprepas i andra sammanhang och gärna också utifrån andra teoretiska infallsvinklar än de som Grunig förespråkar.

6 DISKUSSION

Resultaten pekar på att medborgarna tog sig an uppgiften att informera sig inför folkomröstningen i november 1994 på ett seriöst sätt. Medborgarna var klara över frågans betydelse för Sveriges framtid. De var beredda att söka information och att gå utöver radio och TV och tidningar för att nå denna information. Medborgarna sökte också efter information i många kanaler. Trots detta uppvisade de inte särskilt stora kunskaper om grundläggande fakta kring EU.

Detta kan till att börja med upplevas som något paradoxalt. Kan man både ta uppgiften på allvar, söka ivrigt efter information och ändå inte känna till grundläggande fakta? Det här är en intressant fråga som jag strax återkommer till. Låt mig först återvända till en fråga som levt genom hela studien: finns det kunskapsklyftor mellan hög och lågutbildade? Ser jag till resultaten i denna studie måste svaret bli ja. De högutbildade har ett annat utgångsläge där de bland annat ser frågan som viktigare än vad de lågutbildade gör. De högutbildade söker mer efter information och de uppvisar också högre faktiska kunskaper än de lågutbildade. Den ofta uppvisade resultatbilden i olika studier återfinns således även här.

Hur kan dessa skillnader förklaras? Viswanath och Finnegan hävdar att ju mer komplicerad kunskap individen skall tillägna sig, desto bredare blir kunskapsklyftan. Att finna skillnader i kunskap om EU, som inrymmer en osedvanlig komplexitet är därför inte särskilt överraskande.

Den högre utbildningen ger, enligt Viswanath och Finnegan, en uppövad förmåga att följa vissa frågor, att relatera dessa till andra liknande händelser och orsaker samt att förstå deras betydelse. Högutbildade antas ha ett mer extensivt nätverk och tillgång till information genom medlemskap i olika organisationer samt andra källor, vilka kan förstärka deras intresse och kunskaper. De kan därigenom komplettera den medierade informationen med organisatoriska och interpersonella källor i avsikt att få en djupförståelse av olika fenomen. De högutbildade blir således informationsrika genom att de har större resurser både personliga, som en funktion av utbildningens kapacitetshöjande effekt, och externa, som en funktion av större tillgänglighet till informationskällor (Viswanath och Finnegan, 1996).

Detta synsätt tycker jag väl sammanfattar de resultat som denna studie givit. De högutbildade har fler källor varifrån de söker information. De diskuterar mer med vänner och bekanta. De söker oftare information via sitt arbete och via facktidskrifter osv.

Betyder då detta att de lågutbildade fattat ett sämre beslut? Det finns åtminstone två skäl till varför man inte kan dra en sådan slutsats: dels finns det flera sätt att söka information och göra bedömningar inför ett beslut, dels har denna studie endast lyft fram enstaka kunskapsbitar, vilka torde stå lösryckta ur sitt sammanhang för flertalet medborgare.

Betydelsen av att utgå från individernas faktiska situation, att inse de vardagliga erfarenheternas betydelse i beslutsprocessen och att bli medveten om de genvägar till information och beslutsunderlag som individer använder sig av har elegant åskådliggjorts av Samuel Popkin och det finns återgivet i kapitel 4 i denna studie (se även Popkin, 1994).

Popkins tankemodell ger också en närmast övertydlig vink om att forskningen endast når en begränsad förståelse och beskrivning av ett fenomen om man bortser från individens situation och nöjer sig med att mäta lösryckta kunskaper. Det krävs andra modeller och andra

metodansatser. I kapitel fem prövades därför en modell som förutom strukturella dimensioner som formell utbildning, även vägde in betydelsen av inställning till en fråga samt individens problemmedvetenhet och benägenhet att söka information. Denna modell skall dock mer ses som en illustration av ett tänkbart tillvägagångssätt än som ett faktiskt svar på den komplicerade fråga som modellen ställdes att besvara.

Svenska folkets agerande och kunskapsläge i oktober 1994 inför den stundande folkomröstningen i november om ett svenskt medlemskap i EU har ett påtagligt släktskap med den generella bild som John Ferejohn givit om opinionsbildning:

För det första är det naturligtvis uppenbart att man inte kan förvänta sig att många medborgare skall veta särskilt mycket om politik; merparten av den politiska informationen är alltför kostsam och av alltför liten användning för de flesta av oss för att vi skall bry oss om att försöka få tag på den. För det andra, informationen kommer att vara ojämnt fördelad, vissa kommer att veta mycket mer om politik än andra. För det tredje, distributionen av politisk information skiljer sig åt beroende på sakområdets karaktär och distributionen reflekterar olika aspekter av samhällelig och social kommunikation och ekonomisk struktur. Det övergripande intrycket är att det finns en avsevärd mängd information, ojämnt fördelad bland väljare, som endast ägnar sporadisk uppmärksamhet åt politiska händelser (min översättning, se Ferejohn, 1990, s.14).

Låt mig avsluta med att instämma i Ferejohns (1990) iakttagelse att var och en av oss är en tillfällig och inte särskilt pålitlig iakttagare av det politiska skeendet - men tillsammans vet vi en hel del om politik.

7 SAMMANFATTNING

Det som står i centrum för denna studie är hur det svenska folket tog sig an uppgiften att skaffa sig tillräckligt med information inför folkomröstningen den 13 november 1994 om ett svenskt medlemskap i EU.

Syftet med undersökningen är dels att beskriva och analysera individernas utgångsläge och allmänna inställning till information, dels deras faktiska insamling och bedömning av information, dels deras kunskaper om EU. Studien bygger på en riksomfattande SIFO-undersökning som genomfördes 10-16 oktober 1994.

I oktober 1994 hade inte en majoritet av det svenska folket en klar uppfattning inför folkomröstningen. De ansåg EU-frågan svår att förstå. De upplevde att de saknade väsentlig information och att de inte visste tillräckligt. Hos många fanns en insikt om att beslutet inte enbart kunde eller skulle grundas på rationella överväganden.

Medborgarna sökte information om EU via många källor. TV, radio och morgontidningar var de mest anlitade källorna. Därefter kom samtal med vänner och bekanta. IT fick inget genombrott. Databaser användes i mycket ringa omfattning. Det svenska folket hade låg kunskap om vissa grundläggande EU-fakta.

Svarsmönstren skiljde sig kraftigt åt mellan personer med olika utbildning. Högutbildade ansåg frågan viktigare för Sveriges framtid. De ansåg att de visste mer och de hade högre faktisk kunskap. De var mer inställda på att söka information samt tyckte inte att de saknade väsentlig information i samma utsträckning som de lågutbildade. De högutbildade förefaller vidare att i mindre utsträckning låta känslor styra insamling och bedömning av information.

Samma tydliga skillnader uppträder mellan de som var för respektive emot ett EU-medlemskap, där samvariationen i svarsmönstren är stor mellan positiva till EU-medlemskap och hög utbildning respektive negativa till medlemskap och låg utbildning.

Resultaten pekar på att individernas egna upplevelser av den aktuella situationen och de egna informationsbehoven tillsammans med individernas utbildningsnivå inverkar på hur aktivt medborgarna söker information. Även individernas upplevelse av möjligheten att fatta rationella beslut förefaller påverka det aktiva sökandet efter information.

REFERENSER

- Abrahamsson, Kenneth (1993a) *Medborgaren i samhällsdialogen*. Publica, Stockholm
- Abrahamsson, Kenneth (1993b) *Drömmen om den informationsperfekta kommunmedborgaren*. I Ingelstam och Sturesson (red) *Brus över landet*, Carlsson bokförlag, Stockholm
- Dervin, Brenda (1989) *Audience as Listener and Learner, Teacher and Confidante: The Sense-Making Approach*. I Rice, Atkin (eds) *Public Communication Campaigns*, SAGE, London
- Ferejohn, John (1990) *Information and the Electoral Process*. I Ferejohn och Kuklinski (eds) *Information and Democratic Processes*, University of Illinois Press, Chicago
- Flodin, Bertil (1986) *TV och yrkesförväntan*. Studentlitteratur, Lund
- Gilljam, Mikael (1988) *Svenska folket och löntagarfonderna*. Studentlitteratur, Lund
- Grunig, James och Hunt, Todd (1984) *Managing Public Relations*. Holt, Rinehart and Winston, New York
- Grunig, James (ed) (1992) *Excellence in Public Relations and Communication Management*. Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, New Jersey
- Hedenberg, Petra och Sjöblom, Åsa (1995) *En komplex fråga, ett lätt beslut?* Stencil, Institutionen för journalistik och masskommunikation, Göteborgs universitet
- Holmgren, Mia och Flodin, Bertil (1996) *Biblioteken och folkomröstningen om EU*. Rapport 169-2, Styrelsen för psykologiskt försvar, Stockholm
- Iyengar, Shanto (1990) *Shortcuts to Political Knowledge: The Role of Selective Attention and Accessibility*. I Ferejohn och Kuklinski (ed) *Information and Democratic Processes*, University of Illinois Press, Chicago
- Jarlbro, Gunilla och Palm, Lars (1996) *EU kampanjernas anatomi*. SPF rapport 169-1, Stockholm
- Kim, J-O och Kohout, F J (1975) *Analysis of Variance and Covariance: Subprograms ANOVA and ONEWAY*. I N H Nie et al (eds) *SPSS Statistical Package for the Social Sciences*, McGraw-Hill, New York

- Lindahl, Rutger (1994) *Efter EU-omröstningen - svåra frågor återstår*. I Holmberg S och Weibull L (red) *Det gamla riket*, SOM-rapport nr 13, SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Mantovani, Guiseppe (1996) *New Communication Environments. From Everyday to Virtual*. Taylor & Francis, London
- McQuail, Denis (1994) *Mass Communication Theory*. SAGE, London
- Petersson, Westholm, Blomberg (1989) *Medborgarnas makt*. Carlsson bokförlag, Stockholm
- Popkin, Samuel (1994) *The Reasoning Voter. Communication and Persuasion in Presidential Campaigns*. Second edition. University of Chicago Press, Chicago
- Rogers E M, Dearing J M och Chang S (1991) AIDS in the 1980s The Agenda-Setting Process for a Public Issue. *Journalism Monographs*. 126:1-47
- SIFO (1994) *Information och kunskaper om EU*. SIFO, Stockholm
- Siune K, Svensson P och Tonsgaard O (1994) *-fra et nej til et ja*. Politica, Aarhus universitet, Århus
- Sturesson, Lennart (1993) *Informationssamhället i siffror*. I Ingelstam och Sturesson (red) *Brus över landet*, Carlsson bokförlag, Stockholm
- Viswanath K och Finnegan Jr J (1996) *The Knowledge Gap Hypothesis: Twenty-Five Years Later* I Burleson and Kunkel (eds) *Communication Yearbook 19*. SAGE, London
- Wallin, Ulf (1994) *Vad fick vi veta?* Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation. Institutionen för journalistik och masskommunikation vid Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (1994) *Dagspressen och det nya medielandskapet*. I Holmberg och Weibull (red) *Det gamla riket*, SOM-rapport nr 13, SOM-institutet, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (1996) *IT i Västsverige*. I Nilsson (red) *Västsvenska perspektiv*, SOM-rapport nr 17, SOM-institutet, Göteborgs universitet

BILAGA 1

Variabeln om medborgarnas utbildning är indelad på följande sätt:

Låg utbildning = folkskola och grundskola

Medelutbildning = realskola och gymnasieskola

Hög utbildning = högskoleutbildning

Tabell B 1 Klar uppfattning i EU-frågan i oktober 1994, efter ålder, utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

	Totalt	Ålder				Utbildning			EU-medlem	
		18-29	30-49	50-64	65-	låg	medel	hög	för	emot
Klar uppfattning	41	34	43	46	41	33	39	56	55	53
Inte klar uppfattning	57	64	55	51	58	65	59	42	45	47
Tveksam, vet ej	2	2	2	3	1	2	2	2		
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Antal svarspersoner: 955

Tabell B 2 Uppfattning om EU-frågans betydelse för Sveriges framtid, efter ålder, utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

	Totalt	Ålder				Utbildning			EU-medlem	
		18-29	30-49	50-64	65-	låg	medel	hög	för	emot
Inte alls viktig	4	1	3	4	7	7	1	1	1	8
Ganska oviktig	4	2	4	4	5	6	2	2	1	7
Varken/eller	16	18	15	16	16	19	18	10	9	21
Ganska viktig	25	31	26	24	18	19	31	27	31	16
Mycket viktig	46	46	47	47	44	40	46	57	58	41
Tveksam, vet ej	5	2	6	6	11	9	2	3	1	6
Summa procent	100	100	101	101	101	100	100	100	101	99

Antal svarspersoner: 955

Tabell B 3 Det är svårt att förstå vad EU-frågan betyder för mig, efter utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		
		låg	medel	hög	för	emot	tveksam
Stämmer mycket bra	26	33	23	18	16	29	37
Stämmer ganska bra	45	40	50	43	51	39	42
Stämmer ganska dåligt	21	17	21	28	23	22	16
Stämmer mycket dåligt	6	7	5	9	8	7	3
Tveksam, vet ej	2	4	1	2	2	3	2
Summa procent	100	101	100	100	99	100	100

Antal svars personer: 955

Tabell B 4 Att söka information via många kanaler, efter ålder, utbildning samt preferens EU-medlemskap (procent)

Frågans formulering: Vilken av följande personer håller du mest med? Person A säger att det räcker mer än väl att följa EU-frågan i radio och tv och tidningar, någon annan information behövs inte. Person B säger att EU-frågan är så komplicerad att den fordrar att man själv försöker skaffa sig extra information, utöver informationen i radio, tv och tidningar.

	Totalt	Ålder				Utbildning			EU-medlem	
		18-29	30-49	50-64	65-	låg	medel	hög	för	emot
Håller med person A	19	18	17	17	24	19	17	20	22	18
Håller med person B	78	81	83	81	67	76	82	77	75	79
Tveksam, vet ej	3	1		2	9	5	1	3	3	3
Summa procent	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Antal svars personer: 955

**Tabell B 5 Att sakna väsentlig information om EU, efter utbildning samt
preferens EU-medlemskap (procent)**

Frågans formulering: Jag känner att jag saknar väsentlig information om EU och dess innebörd

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		
		låg	medel	hög	för	emot	tveksam
Stämmer mycket bra	30	39	27	19	19	32	44
Stämmer ganska bra	34	35	34	32	33	31	39
Stämmer ganska dåligt	24	15	27	33	32	24	10
Stämmer mycket dåligt	11	8	12	14	15	11	6
Tveksam, vet ej	2	3		2	2	2	2
Summa procent	101	100	100	100	101	100	101

Antal svarspersoner: 955

**Tabell B 6 Svårt att få tag på riktig information, efter utbildning samt
preferens EU-medlemskap (procent)**

	Totalt	Utbildning			EU-medlem	
		låg	medel	hög	för	emot
Stämmer mycket bra	17	24	13	12	8	25
Stämmer ganska bra	20	22	19	17	17	24
Stämmer ganska dåligt	29	23	32	33	35	25
Stämmer mycket dåligt	24	15	29	31	31	17
Tveksam, vet ej	11	17	8	7	8	10
Summa procent	101	101	101	100	99	101

Antal svarspersoner: 955

Tabell B 7 Att fundera för mycket på fakta blir man bara visen av, efter utbildning, preferens EU-medlemskap samt ålder (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		Ålder	
		låg	medel	hög	för	emot	18-29	65-
Stämmer mycket bra	13	20	11	5	6	20	11	20
Stämmer ganska bra	29	36	28	19	26	30	30	34
Stämmer ganska dåligt	27	23	29	32	32	25	30	27
Stämmer mycket dåligt	27	16	29	42	33	23	28	13
Tveksam, vet ej	3	4	2	2	3	2	2	6
Summa procent	99	99	99	100	100	100	101	100

Antal svarspersoner: 955

Tabell B 8 Att fundera för mycket på fakta när man skall bilda sig en åsikt är onödigt, efter utbildning, preferens EU-medlemskap samt ålder (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		Ålder	
		låg	medel	hög	för	emot	18-29	65-
Stämmer mycket bra	6	8	6	5	4	10	5	9
Stämmer ganska bra	19	24	20	9	14	23	16	25
Stämmer ganska dåligt	37	36	38	36	39	33	40	37
Stämmer mycket dåligt	34	25	34	50	39	29	36	21
Tveksam, vet ej	4	7	3	1	4	5	3	8
Summa procent	100	100	101	101	100	100	100	100

Antal svarspersoner: 955

Tabell B 9 Åsikten om EU-frågan är en principalsak, efter utbildning, preferens EU-medlemskap samt ålder (procent)

Frågans formulering: Det är en principalsak vilken åsikt man har i EU-frågan; inget i världen kan ändra på något som inte känns riktigt

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		Ålder	
		låg	medel	hög	för	emot	18-29	65-
Stämmer mycket bra	14	19	12	11	9	22	12	18
Stämmer ganska bra	26	33	27	13	22	31	25	29
Stämmer ganska dåligt	27	21	29	36	32	25	31	24
Stämmer mycket dåligt	23	14	26	34	27	15	27	13
Tveksam, vet ej	9	13	7	7	10	7	5	16
Summa procent	99	100	101	101	100	100	100	100

Antal svars personer: 955

Tabell B 10 Hur ofta brukar du diskutera EU-frågan med vänner, släktingar och arbetskamrater? efter utbildning, preferens EU-medlemskap samt ålder (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		Ålder			
		låg	medel	hög	för	emot	18-29	30-49	50-64	65-
Mycket ofta	13	10	11	22	14	15	10	13	19	12
Ganska ofta	39	34	39	47	42	38	39	43	39	31
Ganska sällan	36	38	39	28	34	36	39	35	33	39
Aldrig/nästan aldrig	11	18	11	2	10	11	11	9	9	18
Summa procent	99	100	100	99	100	100	99	100	100	100

Antal svars personer: 955

Tabell B 11 Källor varifrån medborgarna hämtade EU-information, efter ålder och kön (procent)

	Totalt	Ålder				Kön	
		18-29	30-49	50-64	65-	man	kvinnor
Radio	73	64	73	80	76	74	71
TV	92	93	90	94	90	90	94
Morgontidningar	77	75	75	84	74	77	77
Kvällstidningar	44	52	49	44	30	48	40
Fackpress	31	31	34	41	20	34	29
Fackliga tidningar	35	39	41	38	22	35	35
Vänner och bekanta	54	62	53	57	43	52	57
Bibliotek	12	16	8	12	10	10	14
Kampanjorganisationer	36	42	36	39	26	35	36
Genom mitt arbete	27	30	34	37	3	30	22
Sekretariatet för EU-info	30	31	29	31	31	33	27
Sökt i databaser	2	3	2	1	1	1	2

Antal svars personer: 955

Tabell B 12 Mest neutrala informationskällor enligt medborgarna, efter ålder och kön (procent)

	Totalt	Ålder				Kön	
		18-29	30-49	50-64	65-	man	kvinnor
Radio	32	29	32	39	31	34	30
TV	44	43	43	47	45	44	44
Morgontidningar	27	29	22	22	32	27	25
Kvällstidningar	12	16	11	8	10	12	11
Fackpress	12	15	10	13	7	12	12
Fackliga tidningar	9	12	9	10	7	9	11
Vänner och bekanta	12	15	7	13	11	11	11
Bibliotek	16	23	14	10	12	14	17
Kampanjorganisationer	7	7	5	9	7	5	8
Genom mitt arbete	9	12	8	11	1	9	7
Sekretariatet för EU-info	15	22	13	14	10	16	14

Antal svars personer: 955

Tabell B 13 Jag läser nästan allt om EU som jag kan komma åt, efter utbildning, preferens EU-medlemskap samt ålder (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		Ålder			
		låg	medel	hög	för	emot	18-29	30-49	50-64	65-
Stämmer mycket bra	7	7	6	9	8	8	3	7	7	12
Stämmer ganska bra	17	15	16	23	23	14	18	13	20	18
Stämmer ganska dåligt	45	42	47	50	47	43	46	50	48	37
Stämmer mycket dåligt	30	35	31	19	22	35	33	30	25	30
Tveksam, vet ej	1	2			1					3
Summa procent	100	101	100	101	101	100	100	100	100	100

Antal svars personer: 955

Tabell B 14 Det talas alldeles för mycket om EU i radio/TV och tidningar, efter utbildning, preferens EU-medlemskap samt ålder (procent)

	Totalt	Utbildning			EU-medlem		Ålder			
		låg	medel	hög	för	emot	18-29	30-49	50	64-
Stämmer mycket bra	7	12	4	6	3	13	4	4	11	14
Stämmer ganska bra	14	17	15	6	12	15	15	12	9	19
Stämmer ganska dåligt	45	41	48	46	47	42	49	50	37	40
Stämmer mycket dåligt	31	26	29	41	35	27	28	32	41	22
Tveksam, vet ej	3	5	3	1	3	3	4	2	3	5
Summa procent	100	101	99	100	100	100	100	100	101	100

Antal svars personer: 955

Tabell B15 Kunskap om EU, efter ålder samt kön (procent)

Andel rätt angivna svar på fråga om antal länder i EU, fråga om namnet på EU:s högsta beslutande organ samt frågor om de fyra sk friheterna (rörlighet)

	Totalt	Ålder				Kön	
		18-29	30-49	50-64	65-	man	kvinn
Rätt svar antal länder	22	21	21	21	27	27	18
Rätt svar EU:s högsta beslutande organ	11	9	12	15	7	14	6
Rätt svar om rörlighet varor	22	24	23	25	15	26	17
Rätt svar om rörlighet tjänster	16	16	16	18	11	18	13
Rätt svar om rörlighet personer	21	19	24	26	16	24	18
Rätt svar om rörlighet kapital	17	19	19	21	8	21	12

Antal svars personer: 955

Tabell B 16 Index över grad av kunskap om EU

Detta index bygger på de sex kunskapsfrågor som återges i tabell B 15

Antal rätt svar	Frekvens	Procent
0	528	55
1	174	18
2	77	8
3	69	7
4	54	6
5	34	4
6	19	2
Summa procent		100

Antal svars personer: 955

Indelning av kunskapsmängd i tabell 7:

Låg kunskap = 0 rätt angivet svar

Medel kunskap = 1 rätt angivet svar

Hög kunskap = 2 eller fler rätt angivna svar

BILAGA 2

Utdrag ur SIFO (1994) Information och kunskaper om EU

Om undersökningen

Urvalet är slumpmässigt i alla steg och riksomfattande. Om rätt person i hushållet ej anträffats har han eller hon ersatts av annan intervjuperson. I det första steget är urvalet framtaget genom SIFOs urvalsprogram för telefonundersökningar (KATURV). I det andra steget väljs enligt en slumptabell den person i hushållet som skall intervjuas. Om den personen inte är hemma väljs i första hand annan intervjuperson i hushållet enligt slump Tabellen, i andra hand person i annat hushåll.

De utvalda är anonyma för SIFO. SIFO respekterar de utvaldas integritet och rätt att vägra svara på enstaka frågor eller vägra att medverka i en intervju.

Osäkerhetsmarginaler

Vid analys av tabellmaterial från intervjuundersökningar gjorda med stickprov är det väsentligt att man håller i minnet att de angivna procentsatserna är ungefärliga värden. Förekomsten av en felmarginal innebär att det är ett felslut att tro att siffrorna från ett stickprov är exakt desamma som skulle erhållits om hela befolkningen besvarat frågan. Det som kallas felmarginal är egentligen en osäkerhetsmarginal. Smärre avvikelser ligger i alla procenttal i tabellerna och de är av något större storleksordning närmare mitten av procentskalan. Så exempelvis har ett 'ja'-svar på 50% en något större osäkerhet än ett 'ja'-svar på 10% eller 90%.

Av SIFO rekommenderade osäkerhetsmarginaler i individurval för procenttal räknade på 500 respektive 1000 intervjuer.

	500 int.	1000 int.
Procenttal nära 10 eller 90	+ - 3	+ - 2
Procenttal nära 20 eller 80	+ - 4	+ - 3
Procenttal nära 30 eller 70	+ - 4	+ - 3
Procenttal nära 40 eller 60	+ - 5	+ - 4
Procenttal nära 50	+ - 6	+ - 5

Som alltid i stickprovsundersökningar bör man komma ihåg att siffrorna är närmevärden, inte exakta.